

O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení

Mgr. Jiří Bartoš

Slovo soupis používají různé obory a v oblasti práva i více právních odvětví. Z hlediska významu lze soupis v podstatě považovat za synonymum slova seznam či rejstřík, oproti nimž je však akcentován prvek postupného vytváření soupisu položku po položce. Soupis se objevuje například v exekučním řízení (např. soupis movitých věcí) a svůj význam má i v řízení dědickém (nově pozůstalostním).

SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Podle současné právní úpravy se v dědickém řízení rozlišuje na jedné straně soupis aktiv a pasiv dědictví (§ 175m o. s. ř.), resp. společného jmění zůstavitele s pozůstalým manželem, a na druhé straně soupis na místě samém (§ 175e odst. 2 o. s. ř.).

SOUPIS AKTIV A PASIV DĚDICTVÍ

Soupis aktiv a pasiv dědictví provádí soud (soudní komisař) v dědickém řízení vždy, není-li řízení zastaveno pro nedostatek nebo nepatrnost majetku (§ 175h o. s. ř.). Činí tak zpravidla při jednání,¹ a to do protokolu. Soupis se člení na dvě části, z nichž v první (aktiva) jsou uvedeny jednotlivé věci, pohledávky a jiné majetkové hodnoty, a to tak, aby nemohly být zaměněny s jinými, spolu s údajem o jejich obvyklé ceně, nejde-li o věci bez hodnoty (v tomto případě se namísto obvyklé ceny uvede „bez hodnoty“) nebo majetková práva autorská („neoceňují se“). V druhé části soupisu se kromě přiměřených nákladů pohřbu uvedou zůstavitelovy dluhy s uvedením jejich výše ke dni úmrtí.

Obdobné je to v případě soupisu aktiv a pasiv společného jmění; jeho provedení (je-li v rámci dědického řízení vypořádáváno společné jmění zůstavitele s pozůstalým manželem) sice zákon výslovně nepředepisuje, avšak z praktického hlediska se to jeví jako velmi vhodné, a to i proto, že soud musí rozhodnout o obvyklé ceně majetku ve společném jmění a určit, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi (§ 175i odst. 1 o. s. ř.), a majetek připadající do dědictví pak stejně musí být následně zahrnut do soupisu aktiv a pasiv dědictví.

Z časového hlediska se soupis aktiv a pasiv dědictví provede až po zjištění okruhu dědiců (tj. poté, co byl okruh dědiců postaven na jisto po jejich neodmítnutí dědictví) před uzavřením dědické dohody (je-li více dědiců a došlo k jejímu uzavření). Z hlediska majetkové funkce dědického řízení je sestavení soupisu aktiv a pasiv jedním z nejdůležitějších úkonů soudního komisaře, neboť se z něho vychází jak při určení obvyklé ceny majetku (a tím i výše odměny notáře), výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, tak při vypořádání dědictví včetně případného výpočtu tzv. povinného dílu neopominutelného dědice.

SOUPIS NA MÍSTĚ SAMÉM

Soupis na místě samém patří mezi neodkladná opatření a je jedním ze způsobů zajištění dědictví (§ 175e odst. 2 o. s. ř.). K jeho provedení se přikročí jen tehdy, vyžadují-li to okolnosti případu (zákon hovoří o obecném zájmu a důležitém zájmu účastníků), a to i bez návrhu. Soupis na místě samém provádí stejně jako všechna neodkladná opatření vždy soud (§ 175e odst. 1 o. s. ř.), resp. po předání dědického spisu s pověřením soudnímu komisaři pověřený soudní komisař (§ 82 odst. 1 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů). Z tohoto důvodu soudy často předávají dědické spisy, v nichž je potřeba provést soupis na místě samém nebo jiné neodkladné opatření, soudním komisařům s největším urychlením, což jim však podle mého názoru nelze mít za zlé, neboť k soupisům na místě samém nejsou dědická oddělení okresních soudů personálně vybavena.

Rozhodnutí, zda má být v konkrétním případě proveden soupis na místě samém, závisí na pověřeném soudním komisaři. Zpravidla se k jeho provedení přistupuje v případech, kdy není soudu (soudnímu komisaři) známa žádná osoba informovaná o osobních poměrech zůstavitele, jeho majetku a dlužích, která by mohla být vyslechnuta v rámci předběžného šetření podle ustanovení § 81 odst. 1 vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Soupis na místě samém tak zpravidla poskytne soudnímu komisaři dostatečný podklad pro další řízení, zejména o případné závěti zanechané zůstavitelem a o jeho majetku či dlužích, o nichž mohou být v místě provádění soupisu nalezeny různé doklady.

Typicky bývá soupis na místě samém v bytě zůstavitele proveden tehdy, jestliže došlo k zapečetění bytu Policií České republiky.² V takovém případě policie vyrozumí příslušný okresní soud o zapečetění bytu a předá mu do úschovy klíče od bytu, jsou-li k dispozici. Soud přijme klíče do úschovy podle ustanovení § 105 odst. 1 písm. b) vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, avšak vzhledem k možnému provedení soupisu na místě samém je vhodné, aby je co nejdříve převzal soudní komisař do své úschovy [§ 110 odst. 1 písm. c) vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy]. Ne vždy však zapečetění bytu zůstavitele musí nutně vést k provedení soupisu na místě samém, jestliže se ukáže, že k jeho provedení nejsou důvody. Zemře-li například

jeden ze dvou uživatelů bytu v tomto bytě v době, kdy je druhý uživatel bytu na zahraniční dovolené bez klíčů od bytu, a policie byt zapečetit, měl by soudní komisař klíče od bytu vydat přímo druhému uživateli (§ 111 odst. 2, popř. § 112 odst. 1 vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy), a to poté, co se prokáže, že byt skutečně oprávněně užíval. V případě, že druhý uživatel má od zapečetěného bytu klíče, měl by podle mého názoru o svém záměru vstoupit do bytu předem informovat policii, neboť úmyslným zničením, poškozením nebo neoprávněným odstraněním či porušením úřední uzávěry by se mohl dopustit přestupku,³ za který lze uložit pokutu až do výše 3 000 Kč; je-li to možné, měl by o svém vstupu do bytu předem informovat rovněž příslušného soudního komisaře.

Soupis na místě samém však nemusí být proveden jen v bytě zůstavitele, ale i na jiném místě, kde zůstavitel měl či mohl mít uloženy své věci.⁴ Většinou se jedná o věci uložené v bezpečnostní schránce v bance, ale v praxi se vyskytl i soupis věcí nacházejících se v trezoru zůstavitele působícího jako advokát v místě jeho pracoviště (v něm se mohly nacházet jeho soukromé i pracovní věci, takže by mohlo dojít k vyrazení advokátního tajemství), a jistě by se našly také další neobvyklé případy. Na rozdíl od soupisu aktiv a pasiv může být soupis na místě samém proveden kdykoliv v průběhu řízení, i když zpravidla se tak děje v jeho počáteční fázi. Výsledky soupisu na místě samém jsou podkladem pro soupis aktiv a pasiv dědictví, resp. společného jmění.

PROVEDENÍ SOUPISU

Termín provedení soupisu je vhodné předem neformálně dohodnout s účastníky a znalcem, který bývá standardně k soupisu přizván za účelem ocenění movitých věcí v bytě se nalézajících. Jestliže z předběžného šetření vyplývá, že se v bytě nacházejí movité věci určitého zvláštního druhu (například obrazy, zejména jedná-li se o originály obrazů známých malířů nebo je-li obrazů větší množství, cenné starožitnosti nebo cennější filatelistická sbírka), mělo by se k tomu přihlídnout při výběru znalce a tuto okolnost předem se znalcem konzultovat.

Znalečné hradí přímo některý z účastníků řízení jako objednatel posudku; není-li to z nějakých důvodů možné (například pokud nejsou známi dědici nebo jestliže jsou účastníci řízení nemajetní), musel by být znalec ustanoven soudem (soudním komisařem) a o jeho odměně musí být rozhodnuto soudním komisařem (proti usnesení o určení znalečného je odvolání přípustné), přičemž náklady na znalce vynaložené nad rámec případných záloh složených účastníky by následně byly uhrazeny (popřípadě vymáhány) podle ustanovení [§ 148](#) odst. 1 o. s. ř. Je-li objednatelem posudku jeden z účastníků řízení, mohl by být takový znalecký posudek podle mého názoru považován za znalecký posudek předložený účastníkem, který má při splnění stanovených podmínek stejnou důkazní váhu jako posudek vyžádaný soudem,⁵ nikoliv tedy jen o tzv. expertizu. Výhodou tohoto postupu je, že soudní komisař nemusí ustanovovat znalce, tj. vydávat usnesení o jeho ustanovení a doručovat ho znalci a účastníkům řízení.

Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, musejí být známí účastníci řízení o provedení soupisu na místě samém předem informováni a poučeni o možnosti se soupisu zúčastnit (§ 84 odst. 1 věta první vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy); v neurgentních případech bude patrně vhodné účastníky řízení k provedení soupisu předvolat písemně (a předvolání jim dle možnosti popřípadě zaslat pro urychlení také faxem či e-mailem) s tím, že však nejsou povinni se soupisu zúčastnit. S ohledem na skutečnost, že bez přítomnosti alespoň jednoho účastníka řízení (či jeho zástupce) lze soupis provést jen za přítomnosti vhodné a na věci nezúčastněné osoby (§ 84 odst. 1 věta druhá vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy), se jeví jako praktické předem zjistit, kdo z účastníků řízení se hodlá k soupisu dostavit. V menších obcích bývá obvyklé, že se soupisu zúčastní také starosta nebo jím pověřená osoba, čímž lze mít podmínku přítomnosti nezúčastněné osoby zpravidla za splněnou. Nejedná-li se o starostu, musí představitel obce své oprávnění zúčastnit se soupisu doložit pověřením podepsaným starostou či jinou oprávněnou osobou, které se založí do spisu, resp. přiloží k protokolu o provedení soupisu.

Dále je nutné, aby si soudní komisař zjednal do bytu přístup. Nejsou-li klíče od bytu uloženy v úschově soudního komisaře, odkud se před provedením soupisu vyzvednou,⁶ vyžádá si jejich vydání soudní komisař od osoby, která je má k dispozici. Nejsou-li klíče od bytu vůbec k dispozici, je třeba obstarat také zámečníka, který na začátku soupisu byt či dům otevře a na jeho konci zajistí jeho uzamknutí (o obojím musí být učiněn záznam do protokolu o provedení soupisu). Násilně lze do prostor vstoupit jen s vědomím vlastníka prostor, nebyl-li jím zůstavitel, a jen neuzívá-li prostory jiná osoba (§ 84 odst. 2 věta druhá vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy). To znamená, že pokud se jedná například o nájemní byt, musí být o provedení soupisu předem informován také vlastník domu či bytu.

Podle ustanovení § 84 odst. 5 vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy se v případě, že prostory již byly zapečetěny někým jiným než soudem nebo soudním komisařem, musí o potřebě provedení soupisu vyrozumět ten, kdo prostory zapečetil, je-li znám. Typicky se jedná o Policii České republiky, v součinnosti s níž se soupis provede. Vhodná bude zřejmě forma telefonického a následně i písemného vyrozumění útvaru policie, který zapečetění provedl.

Pokud bylo tělo zůstavitele nalezeno v bytě, ve kterém má být proveden soupis, často se stává, že byt je v takovém stavu, že by zúčastněné osoby ohrožoval na životě nebo zdraví, a to například v souvislosti s přítomností zkažených potravin a podobně. Na to pamatuje ustanovení § 84 odst. 6 vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, podle něhož se v takových případech soupis neprovede a soud nebo soudní komisař učiní opatření potřebná k tomu, aby bylo možno soupis provést. Toto opatření je také neodkladným opatřením podle ustanovení [§ 175e o. s. ř.](#), a pro jeho provedení platí v podstatě totéž, co pro soupis samotný (například z hlediska předvolání účastníků řízení, možnosti jejich přítomnosti, nutnosti přítomnosti nezaujaté osoby ve stanovených případech, protokolaci, zjištění totožnosti přítomných osob a její zaznamenání v protokolu, předchozím vyrozumění policie a v

neposlední řadě z hlediska hrazení nákladů takového opatření). Potřeba takového opatření je však zpravidla známa předem (například ze zprávy policie), nikoliv až při zahájení soupisu, a proto je nutné se v první řadě zaměřit na zajištění těchto opatření a až ve druhé řadě na soupis samotný. Zpravidla se jedná o likvidaci hmyzu a odvoz kontaminovaného nábytku či dalších kontaminovaných věcí, což provádějí podnikatelé v oboru dezinfekce - dezinfekce - deratizace (někdy se užívá zkratka DDD), kteří s tím zpravidla již mají bohaté zkušenosti, ale také o zajištění dostatečného větrání (zejména v letním období) či vytápění, je-li toho třeba (v zimě). V rámci těchto opatření je třeba nezapomenout na případné uzavření přívodů vody, elektřiny, plynu a topení (uzávěry se mohou nacházet v bytě i mimo něj). Při provádění těchto opatření i při soupisu samotném by soudní komisař neměl zapomenout na příslušné ochranné pomůcky, které sníží riziko případné infekce či jiných komplikací.

Po zahájení soupisu na místě samém se do protokolu uvedou údaje o přítomných osobách a o způsobu zjištění jejich totožnosti (stejně jako například při sepisování protokolu o jednání). Kromě údaje o datu a čase zahájení úkonu se uvede místo konání, jakož i údaje o tom, zda a kým byl byt zapečetěn, v jakém stavu byly shledány uzávěry (§ 84 odst. 4 věta první vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy) a jakými klíči byl byt otevřen, popřípadě kdo byt otevřel bez použití klíčů. Byly-li uzávěry porušeny, soupis se neprovede a soudní komisař o tom neprodleně vyrozumí Policii České republiky.⁷

Po vstupu do bytu se do protokolu zaznamená, z jakých místností se byt skládá. Následuje vlastní soupis, který probíhá systematicky, v jedné místnosti po druhé, a to v součinnosti se znalcem. Vybavení bytu je nutné v první řadě prohledat za účelem nalezení případné zvěti či dalších důležitých dokumentů, v návaznosti na to se po dohodě se znalcem věci slovně popíší do protokolu a znalec je rovnou ocení. Na to je vhodné si připravit stránky protokolu upravené jako tabulka s řádky a třemi sloupci - popis věci (například „šatní skříň“), jejich počet a obvyklá cena dle posouzení znalce.

Podle literatury⁷ se do soupisu nezahrnují věci bezcenné a věci potřebné k pohřbení zůstavitele. V praxi však znalec většinou označí bezcenné věci souhrnně jako „skládkový a odpadový materiál“ s uvedením odhadované hmotnosti (např. 50 kg) a údajem „bez hodnoty“, a to podle okolností buď za každou místnost zvlášť, nebo souhrnně za celý byt. S ohledem na termín provádění soupisu (většinou více než týden po úmrtí či nalezení těla) se v bytě často již nenacházejí žádné věci potřebné k pohřbení zůstavitele, někdy tyto věci předá pozůstalým již policie v rámci provádění úkonů v souvislosti se vstupem do zůstavitelova bytu.

V případě současného sepisování a oceňování věcí způsobem uvedeným výše se pod vlastní soupis majetku uvede znalecká doložka, k níž znalec připojí své úřední razítko a podpis. Aby se mohlo jednat o znalecký posudek podle ustanovení [§ 127a o. s. ř.](#), je nutné před razítko a podpis uvést také doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku.

Nalezená zvěť, jakož i další doklady, peníze v hotovosti, šperky a další cennosti převezme soudní komisař do úschovy, což je nutné uvést do protokolu. Dále je vhodné do protokolu uvést čísla a stavy měřičů vody a energií spolu s údajem, kde se nacházejí (ve které místnosti bytu nebo například na chodbě před vstupem do bytu), jakož i údaj o uzavření či naopak otevření přívodů vody, elektřiny, plynu a topení a o dalších okolnostech, které mohou být důležité. Pokud někdo z přítomných tvrdí, že určitá věc nepatřila zůstaviteli, poznamená se to do protokolu spolu s údajem, kdo a jaké nároky na ni uplatňuje (§ 84 odst. 3 věta druhá vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy). Závěrem se do protokolu kromě času skončení úkonu uvedou zejména údaje o uzamčení bytu, jeho případném opětovném zapečetění a o tom, jak bylo či bude naloženo s klíči od bytu (například zda budou vráceny do úschovy soudního komisaře nebo zda byly při ukončení soupisu předány určité osobě). Protokol podepisují všichni přítomní. Vzhledem k tomu, že v místě provedení úkonu zpravidla není možné vyhotovit kopii protokolu pro účastníky řízení, měl by tak soudní komisař učinit následně a kopii protokolu poskytnout účastníkům řízení buď automaticky, nebo na jejich vyžádání. Výše uvedené platí obdobně v případech, kdy je soupis prováděn jinde než v zůstavitelově bytě.

K ÚČASTI STÁTU V DĚDICKÉM ŘÍZENÍ

Vzhledem k tomu, že sami v bytě často umírají lidé bez příbuzných, provádí se soupis na místě samém v bytě zůstavitele (zřídká na jiném místě) v řízeních, kdy se jedná o odúmrtí a účastníkem řízení je tedy stát. Stát je „účastník jako každý jiný“, neboť účastníci mají podle ustanovení [§ 18](#) odst. 1 věta první o. s. ř. v občanském soudním řízení rovné postavení. Za stát před soudem (soudním komisařem) v dědických řízeních vystupuje Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových [[§ 21a](#) odst. 1 písm. a) o. s. ř.], resp. jeho příslušné územní pracoviště, jichž je osm (vždy se sídlem v sídle krajského soudu, přičemž v Praze sídlí jednak územní pracoviště v hlavním městě Praze s působností pro hlavní město Prahu, jednak územní pracoviště Střední Čechy s působností pro územní Středočeského kraje). Jménem státu pak fakticky jedná zaměstnanec ÚZSVM pověřený jeho generálním ředitelem ([§ 21a](#) odst. 2 o. s. ř.), přičemž písemnosti se doručují příslušnému územnímu pracovišti (každé z nich má samostatnou datovou schránku, resp. v případě územního pracoviště v hlavním městě Praze je datová schránka společná s ústředím ÚZSVM). Často je stát v případě od úmrtí jediným účastníkem dědického řízení, nemusí tomu tak ale být vždy - existují i případy, kdy zůstavitel někomu odkázal v závěti jen část svého majetku (například určitou nemovitost) a ostatní majetek případně státu jako odúmrtí (v takových případech musí soudní komisař zajistit všem účastníkům řízení stejné možnosti k uplatnění jejich práv, na druhou stranu mají tyto účastníci řízení stejné procesní povinnosti).

Dědickou agendu vyřizuje na ÚZSVM jednak odbor právních služeb, jednak oddělení hospodaření s majetkem v operativní evidenci (v případě územního pracoviště v hlavním městě Praze pak odbor majetku v operativní evidenci). V odboru právních služeb pracují právníci, kteří jsou jako právní zástupci pověřováni k zastupování státu v dědických i jiných řízeních a mají písemné pověření generálního ředitele ÚZSVM. Tzv. majetkáři v útvaru zabývajícím se hospodaření s majetkem pak mají na starosti praktické záležitosti týkající se mimo jiné majetku,

kteří má připadnout státu jako od úmrtí, nemají však pověření k jednání jménem státu (ÚZSVM).

Jednání u soudního komisaře se účastní právní zástupci z odboru právních služeb, kteří své oprávnění jednat jménem státu prokazují pověřením podepsaným generálním ředitelem ÚZSVM. Z praktického hlediska se jeví jako vhodné, aby si soudní komisař pořídil více kopií tohoto pověření, aby je měl k dispozici k založení do spisu ve všech věcech, ve kterých tento zástupce vystupuje za stát. I když se vyskytují i názory odlišné, domnívám se, že tento zástupce ÚZSVM by měl soudnímu komisaři prokázat svou totožnost svým občanským průkazem (průkaz zaměstnance ÚZSVM je jen interním průkazem, který nemá povahu veřejné listiny ani výslovnou oporu v zákoně) a v protokolech soudního komisaře by u tohoto zástupce mělo být uvedeno jeho datum narození (ve spojení se jménem a příjmením v podstatě jednoznačně identifikuje fyzickou osobu a bývá uvedeno i v pověření dotyčného zaměstnance) a číslo občanského průkazu, z něhož soudní komisař ověřil jeho totožnost; uvádění bydliště zástupce je nadbytečné i s ohledem na skutečnost, že se písemnosti doručují přímo příslušnému územnímu pracovišti ÚZSVM. Občanským průkazem prokazují svou totožnost při jednáních u soudu i zaměstnanci jiných státních úřadů, kteří jednají jménem státu na základě pověření vedoucího organizační složky státu podle ustanovení § 21a odst. 3 o. s. ř. a kteří například v řízení před Nejvyšším správním soudem České republiky musí soudu doložit k prokázání právního vzdělání (§ 105 odst. 2 s. ř. s.) svůj vysokoškolský diplom.

Dalším problémem je účast tzv. majetkářů bez pověření při úkonech v dědickém řízení, kdy byly zaznamenány i případy velmi rezervovaného postoje některých právních zástupců ÚZSVM při soupisu na místě samém v zůstavitelově bytě. V některých případech dokonce soupis na místě samém neprovádí soudní komisař, nýbrž ÚZSVM. Tuto praxi je však nutno odmítnout jako zcela neodpovídající znění i smyslu zákona, k provedení soupisu na místě samém je oprávněn pouze soud (soudní komisař) a účastníci řízení nemají ani oprávnění bez souhlasu soudu (soudního komisaře) nebo policie porušit úřední uzávěru (zapečetění bytu).

PRÁVNÍ ÚPRAVA OD 1. 1. 2014

Jedním z významných prvků právní úpravy dědického práva podle nového [občanského zákoníku](#) (dále jen „NOZ“) je zavedení institutu výhrady soupisu. Právo na výhradu soupisu pozůstalosti (§ 1674 a násl. NOZ) je svojí povahou blízké právu dědice (putativního dědice) odmítnout dědictví podle nynější právní úpravy, neboť je lze uplatnit jen do jednoho měsíce ode dne, kdy ho soud o tomto právu vyrozuměl (§ 1675 věta první NOZ), a to ústním prohlášením učiněným před soudem nebo písemným prohlášením jemu zasláným (§ 1674 odst. 2 věta první NOZ), přičemž lhůtu k uplatnění práva výhrady soupisu pozůstalosti může soud z důležitých důvodů prodloužit (§ 1675 věta druhá NOZ), k výhradám a podmínkám učiněným při uplatnění práva na soupis pozůstalosti se ze zákona nepřihlíží (§ 1674 odst. 2 věta druhá NOZ) a prohlášení dědice, že neuplatňuje právo na soupis pozůstalosti, mu znemožňuje toto právo uplatnit dodatečně (§ 1676 odst. 2 NOZ). Ujme-li se dědic plně správy pozůstalosti, aniž by k tomu byl oprávněn, zruší tím od počátku účinky výhrady soupisu, pokud ji učinil (§ 1681 odst. 1 věta první NOZ), a analogicky tedy již nemůže výhradu soupisu pozůstalosti učinit.

Pro pochopení smyslu tohoto institutu je zejména zapotřebí si všimnout, jaké jsou účinky soupisu pozůstalosti na rozsah odpovědnosti za dluhy dědictví. Pokud dědic uplatnil výhradu soupisu pozůstalosti nebo byl-li soupis pozůstalosti nařízen soudem v zájmu osoby pod zvláštní ochranou, je povinen hradit dluhy zůstavitele jen do výše ceny nabytého dědictví (§ 1706 NOZ), zatímco v ostatních případech bez tohoto omezení (§ 1704 NOZ). Zde je patrná inspirace obecným zákoníkem občanským, který upravoval dědickou přihlášku „s výhradou právního dobrodiní soupisu“ v ustanovení § 802 (s totožnými účinky). Osobou pod zvláštní ochranou se rozumí osoba, která není plně svéprávná, nebo která je neznámá či nepřítomná, nebo právnická osoba veřejně prospěšná či zřízená ve veřejném zájmu [§ 1685 odst. 2 písm. a) NOZ]. Soud nařídí soupis pozůstalosti, uplatní-li dědic právo výhrady soupisu, je-li mezi dědici osoba pod zvláštní ochranou a v dalších zákonem stanovených případech.

Za určitých podmínek však může soud (soudní komisař) rozhodnout o nahrazení soupisu pozůstalosti seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzeným všemi dědici (§ 1687 odst. 1 NOZ) a v jednoduchých případech o nahrazení soupisu pozůstalosti společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku (§ 1687 odst. 2 NOZ). Zákon sice výslovně nestanoví, zda lze takto nahradit soupis pozůstalosti i v případech, kdy je pořízení soupisu podle ustanovení § 1685 NOZ povinné, avšak z logiky věci (jsou stanoveny případy, kdy soupis proveden být musí, aniž by byly stanoveny případy, kdy proveden být může, ale nemusí) vyplývá, že to je možné.

Otázkou zůstává, zda má tento soupis pozůstalosti svým charakterem blíže k soupisu aktiv a pasiv, nebo k soupisu na místě samém podle současné právní úpravy. Podle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku je účelem soupisu zajistit ochranu a právní jistotu některým dědicům, ale také poskytnout ochranu věřitelům, nezbytnou pro zajištění jejich práv.

Procesní úpravu řízení o pozůstalosti má upravovat připravovaný zákon o zvláštních řízeních soudních, který byl 19. 3. 2013 projednán v prvním čtení Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky. Soupis pozůstalosti je upraven v ustanoveních § 181 až 183 tohoto návrhu. Nařídí-li soud soupis pozůstalosti, vyrozumí o době a místě jeho provedení všechny osoby, které mají právo být přítomny soupisu a vznášet dotazy a připomínky, nejméně 15 dnů předem. Pro případy, kdy by vyrozumění o době a místě soupisu mohlo vážně ohrozit včasné provedení soupisu, však návrh počítá s odlišnou úpravou (účast dvou svědků soupisu). V protokolu o soupisu pozůstalosti se kromě obecných náležitostí zejména uvede, z jakého důvodu se soupis provádí, kdo byl soupisu přítomen a jaké měl k soupisu dotazy a připomínky, popis majetku zůstavitele a kde se nachází a zda byl majetek zajištěn a jak; věci a jiný majetek se popíše takovým způsobem, aby bylo možno zjistit jeho totožnost a aby byla vyloučena jeho záměna.

Podle důvodové zprávy k zákonu o zvláštních řízeních soudních se soupis „provádí na místě, kde se nachází

pozůstalost“, avšak navrhovaný text zákona nic takového nestanoví, resp. vůbec neurčuje, kde se má soupis provádět. Nic by tedy nemělo bránit tomu, aby soupis pozůstalosti byl proveden například v notářské kanceláři soudního komisaře, i když se tím v podstatě do určité míry stírá rozdíl mezi soupisem pozůstalosti a seznamem pozůstalostního jmění. V době, kdy pozůstalost často netvoří jen nemovitost, ve které zůstavitel bydlel, a movité věci nacházející se v jeho bydlišti, ale často také různé rekreační objekty (chaty či horské apartmány), bankovní účty, motorová vozidla, plavidla, podnik či pohledávky.

Nelze popřít, že od vydání tzv. nesporného patentu (zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech) v roce 1854 se životní podmínky značně změnily, už i vzhledem k dopravním možnostem (sít' hlavních železničních tratí v českých zemích byla dobudována až v 70. letech 19. století, předtím se chodilo pěšky nebo jezdilo vozem taženým koňmi). Těžko proto lze vycházet z tehdejší úpravy, podle níž měl nejprve „soudní vyslanec“ provést úmrtní zápis v „bytu zemřelého“ za účasti „dvou z domácích lidí“ (obdoba nynějšího předběžného šetření), což bylo odrazem dobové situace, kdy většina obyvatelstva měla kromě nemovitostí veškerý svůj majetek doma nebo v hospodářských staveních při svém bydlišti a o tomto majetku měla povědomost řada lidí z řad sousedů a dalších obyvatel obce.

ZÁVĚR

Z výše uvedeného vyplývá, že nová právní úprava dědického práva (již schválená hmotněprávní a dosud projednávaná procesní) přináší v oblasti pořizování soupisů určitý posun, a to jak z hlediska terminologického, tak z hlediska podmínek, za nichž jsou prováděny. Při volbě postupu by soudní komisař měl patrně zvažovat, jak nejlépe ochrání oprávněné zájmy nejen věřitelů a státu, ale také dědiců samotných.

-
- ¹ J. Mikeš, L. Muzikář: Dědické právo, Linde, Praha 2003, str. 220.
 - ² [§ 40](#) odst. 5 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
 - ³ [§ 21](#) odst. 1 písm. e) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
 - ⁴ op. cit. v pozn. 1, str. 174.
 - ⁵ K. Brejlová, A. Matějková: Použití znaleckých posudků v řízení o dědictví s přihlédnutím ke změnám po 1. 9. 2011, Ad Notam6/2011, str. 38.
 - ⁶ Toto nakládání s úschovou musí být zapsáno do sloupce 9 knihy úschov soudního komisaře.
 - ⁷ op. cit. v pozn. 1, str. 175.
 - ⁷ op. cit. v pozn. 1, str. 175.